

Jevgenij Paščenko

POEMA KAO POLITIČKI ISKAZ:
IVAN MAŽURANIĆ I TARAS ŠEVČENKO

UDK: 821.163.42.091:821.161.1
821.163.42.09Mažuranić, I.

Izvorni znanstveni rad
Jevgenij Paščenko
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

U središtu pozornosti je poema (romantički ep) prve polovice 19. stoljeća s temom nacionalnoga oslobođenja. Bez obzira na to što se nisu poznavali, pisci stvaraju sadržajno bliske poeme, što potvrđuju epska djela Ševčenka i Mažuranića koja su nastala u skladu s tendencijama europskoga romantizma. Nastavljajući i razvijajući nacionalne tradicije, oba pjesnika, pripadajući istoj generaciji, gotovo u isto vrijeme stvaraju originalna djela koja se uklapaju u europski korpus političkih poema romantizma. Posebna je zasluga Tarasa Ševčenka što je nastupao kao jedini pjesnik s prostora Ruskoga Carstva koji je osudio kolonijalnu politiku na Kavkazu i nasilje nad kavkaskim narodima. Humanističkom porukom ukrajinski pisac blizak je hrvatskom književniku, što ukazuje na određene analogije u razvoju ukrajinske i hrvatske poeme romantizma.

Ključne riječi: Kavkaz, Poltava, Mažuranić, Ševčenko, Puškin, Mickiewicz, poema

Genealoško promatranje žanra poeme upućuje na strukturu koja sadrži više slojeva. Pojedini dijelovi komuniciraju s drugim književnim djelima istoga razdoblja, predstavljajući svojevrsnu horizontalnu povezanost književnosti. U isto vrijeme žanr se vertikalno uključuje u nacionalnu tradiciju s različitim tendencijama razvoja u okviru jedne književnosti. Sagledavanje tih osobina u okviru europskih kanona otkriva niz zakonitosti u razvoju tradicije hrvatske poeme koja seže do baroknoga doba i osebujno se oblikuje u sljedećim stoljećima, uz razvoj niza općih tendencija europske književnosti. Zato sveobuhvatna analiza poeme zahtijeva kompleksan pristup, razlučivanje na razini sinkronije kao presjeka određenoga razdoblja te dijakronije kroz povijesni razvoj, uz kombiniranje tih dviju analitičkih metoda.

U tematskome rasponu žanra posebice je izražena poema 19. stoljeća s idejom nacionalnoga oslobođenja što je motivirano povijesnim i političkim okolnostima. Nacionalna ideja bila je značajan faktor razvoja niza europskih književnosti 19. stoljeća, potičući na stvaranje epskih djela, a poema je bila jedan od vodećih žanrova romantizma. Popularnost žanra proizlazila je iz njegove funkcije:

poema se doživljavala i kao svojevrsna politička tribina koja je izražavala goruće teme, predočujući snažne likove u značajnim događajima. Takvim je osobinama obilježena hrvatska poema iz doba preporoda i romantizma, što otvara prostor za usporedbu s drugim književnostima, uključujući i ukrajinsku. Zajedničke su pobude ideali nacionalne neovisnosti, problem nacionalnoga identiteta, utvrđivanje jezika, otpor osvajaču i drugi ideali općenacionalnoga značaja, što je karakteristično ne samo za slavenske književnosti nedržavnoga statusa, već i šire – za većinu naroda Europe gdje su takvi ideali bili aktualni. Slobodarske su težnje predstavljale pokretačku snagu književnosti europskih naroda u doba romantizma, što stvara značajan kontekst za razumijevanje nekih općih tendencija razvoja romantizma na europskome prostoru. Upravo u doba romantizma pojavljuju se istaknute povijesne figure, nastaje model pjesnika koji nastupa kao nacionalni prorok (Giuseppe Mazzini, Alessandro Manzoni, Adam Mickiewicz, Sándor Petőfi, Taras Ševčenko, Ivan Mažuranić, Petar Njegoš i drugi). Njihovo stvaralaštvo prelazi okvire vremena, zahvaljujući ne samo visokim estetskim vrijednostima već i sadržaju. Jednu od ilustracija predstavlja njemački romantizam kao i cijela epoha koja se u značajnoj mjeri temelji na koncepciji beskonačnosti, što uključuje i estetsku beskonačnost djela.¹ Slobodarske ideje ne gube značaj tijekom cijeloga stoljeća, jer kultura naroda u statusu neslobodnoga razvija vlastiti etos koji se ne završava romantizmom, već postaje, da posegnem za terminologijom francuske *École des Annales*, svojevrsan *longue durée*. Ideje romantizma opstaju tijekom 19. stoljeća, sve do približavanja neovisnosti. Takvu formulu praćenja književnoga razvoja koristi poljska istraživačica romantizma Maria Janion,² a može se primijeniti i na druge književnosti, što je ovdje ilustrirano na primjeru ukrajinske i hrvatske književnosti.

Bliske, glede utvrđivanih ideala nacionalne neovisnosti, dvije su književnosti obilježene i određenim individualnim crtama što se ogleda, između ostaloga, na primjeru poeme. Istaknutost epskih djela uvjetovana je spomenutom funkcijom žanra – prikaz važnih događaja, stvaranje snažnih likova, povezanih s nacionalnom problematikom. Srodnost težnji determinirana je političkim faktorom – sučeljavanje dvaju slavenskih naroda s problemom imperijskoga sadržaja koji u sebi nosi potencijalnu ugroženost nacionalnoga identiteta. Uz vanjsku ugrozu, ništa manju ne predstavlja ni unutarnja, kada se u nacionalnoj sredini formira tip apologeta imperijske politike, pristalice monarhizma što ugrožava koloniziranu naciju.³

¹ Оксана Пахльовська, Римський університет La Sapienza. »Тарас Шевченко – письменник ХХІ століття.« <http://incognita.day.kiev.ua/taras-shevchenko-pismennik-xxi-stolitтя.html> День. Україна Incognita.

² Maria Janion, *Prace wybrane*, t. 1-5, pod red. Małgorzaty Czermińskiej, Universitas, Kraków, 2000.-2002.: t. 1 *Gorączka romantyczna*, 2000.; t. 2 *Tragizm, historia, prywatność*, 2000.; t. 3 *Zło i fantazmaty*, 2001.; t. 4 *Romantyzm i jego media*, 2001.; t. 5 *Biografie romantyczne*, 2002.

³ Na primjeru slavistike to sam prikazao u knjizi *Slavist i imperiji. Vatroslav Jagić između Galicije, Malorusije i Ukrajine*. Zagreb: Udruga hrvatskih ukrajinjista, 2010.

Prvotni je koncept idejnih usmjerenja, kako opaža Oksana Pahljovs'ka, talijanska i ukrajinska slavistica s Rimskoga sveučilišta La Sapienza, bio vođen idejom rušenja imperija i autokratske vlasti i nastajao je upravo u razdoblju značajnih promjena u europskoj povijesti. Mada je Francuska revolucija snažno potresla i srušila temelje monarhizma, slavenski su narodi i nadalje ostali u trima moćnim carstvima – Ruskom, Habsburškom i Osmanskom. U otporu imperiju razvija se nacionalna ideja s jakim izrazom nacionalističkoga rodoljublja koji, prema konstataciji američke povjesničarke književnosti Ewe M. Thompson, predstavlja različite tipove nacionalizma – slično postojanju različitih zemalja, etnosa, tradicija, povijesti. Nacionalizam stabilnih i u sebi sigurnih naroda, koji su tijekom stoljeća usmjereno koncentrirali bogatstva, razlikuje se metodama i ciljevima od nacionalizama onih naroda koji se bore za vlastito pravo na život na određenom teritoriju, čiji je suverenitet doveden u sumnju. Manipulacijska i agresivna vrsta nacionalizma usmjerena prema koloniziranju, kardinalno se razlikuje od oslabljenih nacionalizama koji imaju obrambeni sadržaj i lako postaju žrtvom oružane i informacijske agresije njihovih neprijatelja, koji ih kvalificiraju kao »nositelje krivnje za nacionalizam« uz istovremenu oružanu intervenciju onih jačih. Korak dalje agresivnoga nacionalizma obično je kolonijalizam, čiji se izvori nalaze u tradicionalnoj politici hegemonizma.⁴ Književnost postaje značajan čimbenik jačanja nacionalnoga identiteta. Međutim, uz kulturu – kako opaža Ewa M. Thompson – glavnu ulogu u formiranju nacionalnoga identiteta igrali su ratovi, neovisno o tome kako su se završavali – pobjedom ili porazom. Sjećanje na ratne događaje oplemenjivalo se kada su ih prikazivale elite etnosa, dakle i književnici koji su razvijali kroz svoja djela ideju pripadnosti naciji prema horizontalnoj i vertikalnoj *etni*ji. U tome se opet razlikuju forme ponašanja *obrambenoga* nacionalizma i onoga *ekspanzionističkoga*. Njihove iskaze možemo promatrati na primjeru poeme iz doba romantizma u ruskoj, poljskoj, ukrajinskoj i hrvatskoj književnosti.

U predočenome kontekstu hrvatska poema romantizma, koju predstavlja djelo Ivana Mažuranića, nastaje kao izraz aktualnih nacionalnih ideja i u tome je hrvatski pjesnik blizak Tarasu Ševčenku. Oba pisca stvaraju poeme, imajući iza sebe nacionalnu tradiciju žanra. Međutim, u usporedbi s ukrajinskom, hrvatska poema odlikuje se dubokom i dosljednom genealogijom. Da epsko djelo Mažuranića izrasta iz tla nacionalne epske tradicije – od usmene književnosti, preko baroknoga epa nadalje – slikovito ilustrira već sama činjenica sudjelovanja pjesnika u »rekonstruiranju« poznatoga Gundulićeva epa *Osman* kao veličanstvenoga baroknog prikaza vojnoga sukoba. Povezanost Mažuranića s nacionalnom tradicijom osvjetljuje gore navedena teza o funkcioniranju poeme kao procesa uzajamnoga komuniciranja djela prema horizontali i vertikalni evolucije žanra,

⁴ Ewa M. Thompson. *Imperial Knowledge. Russian Literature and Colonialism (Contributions to the Study of World Literature)*. Westport: Greenwood Press, 2000. 239 pp. Ukrajinsko izdanje: Ева М. Томпсон. *Трубадури імперії. Російська література і колоніалізм*. Київ: основи, 2008., s. 31.

gdje su lako uočljive etape razvoja od baroka prema romantizmu. Mažuranić se mogao osloniti na solidne književne strukture koje on koristi u stvaranju svoga epskog spjeva, nadahnuta idejom borbe protiv tuđinca koji ugrožava nacionalnu egzistenciju.

U ukrajinskom romantizmu postoje slične tendencije uključenosti tradicije u stvaralački proces gdje pjesnik odabire srodnu temu osude kolonijalne politike, odnosno slavi heroizam otpora kolonizatoru. Međutim, što je logično, ukrajinska situacija imala je svoje osobitosti. Za razliku od hrvatske, razvoj književnosti nije imao pogodnih uvjeta za širenje renesansnih ideja koje su vodile prema rezultatima kakve predstavlja Marulić u stvaralaštvu na narodnom jeziku. Srednjovjekovna književnost Rus'ke kneževine sa središtem u Kijevu razvijala se na sakralnome crkvenom, odnosno staroslavenskome jeziku. Tataro-mongolska navala, koja kulminira 1240. g. osvajanjem i paljenjem, poslije dugotrajne obrane Kijeva, kao prijestolnice Rus'ke zemlje (Nestor), a 1241. g. Galyča – uporišta Galyč'ke Rus', u vatri osvajanja progutala je spoznaje o književnosti čiji ostaci svjedoče o crkvenome sadržaju. Tom dobu pripisano je postojanje svjetovnoga djela poznatoga kao *Spjev o Igorovoj vojni* (ukr. *Slovo pro Igoriv pohid, Slovo o polku Igorevi*), koji će povijest književnosti klasificirati kao herojsku poemu kraja 12. stoljeća, *jedan od najznačajnijih spomenika starorus'ke književnosti*. Ne ulazeći u opširnu diskusiju o autentičnosti teksta, koji spada u onu kategoriju »otkrića« čiji »originali« nikada nisu viđeni (naime, pretpostavlja se da je rukopis izgorio u Moskvi spaljenoj 1812. g. u doba Napoleonova rata) skrenimo pozornost na to da se pojavljuje kao pronađeni spis 1791., objavljen 1800. g., dakle u doba stvaranja nacionalnih mitova u središtu Moskovske/Rossijske države, državnosti koja je sprečavala razvoj drugih istočnoslavenskih naroda, kolonizirajući ih. Tekst je doživio veliku popularnost, niz refleksija u književnosti, brojne analize, usporedbe, osporavanja i apologije. U bogatoj literaturi o *Slovu* implicitno je izražavan i spor ukrajinskih intelektualaca s velikoruskim povjesničarima glede pripadnosti dobu Rus'ke zemlje, dakle srednjovjekovne Ukrajine. Ukrajince kao neposredne pripadnike starokijevske državnosti deklariralo je također anonimno djelo *Istorija Rusov*, nastalo, kako se pretpostavlja, u krugovima naobraženih postbaroknih intelektualaca glasovite Kyjivo-Mogylyans'ke akademije, već likvidirane i pretvorene u obično sjemenište kao posljedica velikoruske kolonijalne politike. Djelatnost ukrajinskih rodoljuba nailazila je na oštra reagiranja carizma koji je svoje pretenzije na srednjovjekovnu povijest Ukrajinaca utemeljio i monumentalnom historiografijom koja je uvodila vlastitu ideološku terminologiju: *Kijevskaja Rus'* bila bi dio *Moskovskaja Rus'* (naziv je nastao u 15. st.), dok bi naziv *Malorosija* morao značiti dio *Velikorosije* (prijevodi grčkih naziva prostora istočne crkve podređenih carigradskoj patrijaršiji, a nastali u 14. stoljeću).⁵

⁵ O tome sam pisao u: *Ukrajinsko-hrvatske književne poredbe*. Split: Književni krug, 2010., str. 13-42.

Vraćajući se *Slovu* kao mogućem primjeru epskoga djela, ono sve do objavljivanja nije bilo poznato kao samostalan tekst. Čak ako se dopusti postojanje neke tekstualne forme koja je nastala u srednjemu vijeku kao izraz ideje o nužnosti ujedinjenja, oslabljene zbog unutarnjih razdora srednjovjekovne kijevske države, to bi mogao biti fragment koji je možda kasnije dorađivan. Staroukrajinska književnost razvijala se na crkvenom jeziku, dok je izvan visokih krugova funkcionirao pučki jezik koji nije smio zakoračiti u književnost kao sakralnu sferu. Kasnije, s nastankom i širenjem moskovske kneževine, a zatim i carstva, ona se širila, svojatajući u toj ekspanziji sve na putu i nazivajući sve svojim. Upravo je takvu sudbinu doživio *knjiški jezik* starokijevske državnosti koji je postao dio novoga, velikoruskoga jezika u kojem je ukrajinska srednjovjekovna književnost predstavljala gust i već posvojavani sloj.⁶ Ep *Slovo* pojavio se i širio u tom ozračju suprotstavljanja kijevske i moskovske tradicije, odnosno kolonije i kolonizatora. Poseban ideološki značaj imao je jezik teksta, za koji se pretpostavlja da je nadograđivan, dopisivan. Taj jezik, zbog književnosti blizak ruskome, išao je na ruku ideologiji pripadnosti Kijeva, odnosno Malorusije, novoproglašene središtu – Moskovijski, odnosno Peterburgu kao središtu carstva, monarhije, nazvane u 18. stoljeću imperijem ili Rosijskim Carstvom.

U istom idejnom razdoblju kada je »pronađen« rukopis *Slova* s naglašenom idejom nužnosti »jedinstva svega ruskoga«, dakle implicitnom osudom »maloruskih« separatista, nastaje neposredno u ukrajinskoj sredini poema na ukrajinskom jeziku. Iz pera Ivana Kotljarevs'kog, ukrajinskoga plemića podrijetlom iz kozačke sredine, proizlazi epski spjev *Enejida* (rukopis 1798., cjelovito izdanje 1842. g.) s naglašenom funkcijom na pučkome jeziku. Djelo je težilo prekinuti stegu *knjiškoga jezika* koji je dominirao u epohama od srednjovjekovne do barokne ukrajinske književnosti. Kao travestija Vergilijeva spjeva, djelo pisca iz Poltave žanrovski je herojsko-komična poema, koja je posebice značajna u bogatstvu pučkoga jezika predstavljenoga kroz smijeh i značila je početak nove ukrajinske književnosti na izvornom jeziku.

Taras Ševčenko je poznao poemu Kotljarevs'kog koja se čitala u rukopisima širom Ukrajine zahvaljujući koloritnom jeziku, osebujućem humoru, šarenilu izraza narodnoga života. A nije mu bila nepoznata pjesnička tvorevina *Slovo*, popularna u visokim krugovima. Mladi pjesnik je znao i za ukrajinsku temu u stvaralaštvu Puškina, koji je poemom *Poltava* 1828. g. predočio ukrajinsku dramu, s osudom velikodržavne ideologije, get'mana Mazepe kao »izdajice« velikoruskih ideja, koji je zbog toga doživio poraz u bitki pod Poltavom (1709.). Ševčenko je preko Mickiewicza upoznao europsko pjesništvo romantizma, pa tako i Byronove poeme. Dakle, ukrajinski pjesnik, kao i Mažuranić, imao je iza sebe tradiciju, a

⁶ O tome je još 1934. pisao istaknuti ruski jezikoslovac Vinogradov: Виноградов Виктор Владимирович. *Очерки по истории русского литературного языка XVII – XIX вв.*: Учебник. – 3-е изд. М.: Высшая школа, 1982.; također: https://www.google.hr/?gfe_rd=cr&ei=m6wzVIaHLcek8wFR51CACg#

pred sobom – realnost književnoga stanja. Ševčenko će o Kotljarevs'kom govoriti s velikom zahvalnošću zbog uvođenja nacionalnoga jezika, a u njegovu će se pjesništvu pojaviti i motivi iz *Slova*. Međutim, Ševčenko se suočavao s ozbiljnim problemom u tradiciji epa. *Slovo* je objavljeno na jeziku bliskome tadašnjem ruskom književnom jeziku, dok je jezik poeme Kotljarevs'koga postavljao problem estetske razine ukrajinskoga književnog izražaja. Taj problem bio je posebice značajan zbog ekspanzije velikoruske ideologije koja je negirala sposobnost funkcioniranja ukrajinske književnosti kao visoke književne kulture, ograničujući njezine mogućnosti plebejskim, pučkim okvirima.

Taras Ševčenko nastupa kao tvorac nove poeme koja je izražena već u samome početku njegova pjesništva. Pjesnička zbirka *Kobzar* donosi poemu *Kateryna* (1838.), u kojoj se iza romantičarske teme nesretne ljubavi djevojke koja postaje žrtvom nevjere od strane Moskalja, kako se nazivao predstavnik ruske vojske, nazirala metafora sudbine Ukrajine – žrtve kolonizatora. Djelo *Gajdamaky* (1841.) predstavlja povijesno-herojsku poemu lirsko-epske forme, nazivane i povijesnim romanom u stihu. Autor je stvorio široko platno događaja iz druge polovice 18. stoljeća, prikazavši ustanak pučanstva protiv poljskih osvajača. Tim djelima pisac se predstavio kao majstor žanra, inovator forme. U idućem razdoblju, poznatom kao »Try lita«, nastaju nova epska djela, koja se odlikuju dinamičnošću i lapidarnošću forme. To su djela napisana 1844. – 1845. izričito političkoga, društvenoga sadržaja: *San* s podnaslovom *Komedija* (predviđanje propasti Ruskoga Carstva), *Kavkaz* (prikaz osvajačke politike ruskoga carizma) i poslanica *I mrtvim, i živim, i nerođenim zemljacima mojim...* (kritika duhovnoga stanja u ukrajinskom društvu s pozivom prema konsolidiranju u otporu carizmu). Ta tri djela uzajamno se nadopunjuju kao jedna cjelina, predstavljajući izričiti primjer epa kao izraza političkih ideala.

Poema *Kavkaz* osobito je zanimljiva za kompariranje s Mažuranićevim djelom, ponajprije temom. Ukrajinski pisac prikazuje nasilje carizma nad malobrojnim narodima – osvajački rat Rusije na Kavkazu. Na hrvatskoj strani pojavljuje se politička poema Ivana Mažuranića *Smrt Smail-age Čengića*. Skrećem pozornost na kontekstualne podudarnosti: oba su pjesnika rođena iste 1814. godine (Ševčenko 9. ožujka, Mažuranić 11. kolovoza), spomenuta su djela nastala gotovo u isto vrijeme – 1845. iz pera Ševčenka i 1846. iz pera Mažuranića. Motivacija i idejni patos obaju djela su srodni: osuda tiranije, slavljenje junaštva i predviđanje neminovne pogibelji tirana.

U formi, jeziku, stilu, idejama hrvatski pjesnik nastupa kao izričiti predstavnik bogate, ali sada inovirane epske tradicije svoje nacionalne sredine. Središnja tema – neprijatelj kao krvnik i osveta za zlo s neminovnom kaznom tuđinca imala je razvijenu tradiciju u hrvatskoj književnosti. Oba pjesnika smještaju događaj ne u domovinu, već u drugi, uvjetno tuđ prostor. Ševčenkov Kavkaz je daleko od Ukrajine, ali je blizak autoru zbog aktualnosti događaja kojima su prepuni društvo i književnost Peterburga – kavkaski ratovi. Mažuranić je također mislima izvan

rodne Hrvatske, ali njemu je Crna Gora bliska – prema duhu romantičarskoga slavizma, postupno sazrijevajućih ideja jugoslavizma i općenito antiturskim raspoloženjima pojačanima osjećajem slavenske, kršćanske uzajamnosti. Krvnik je geografski, vjerski, etnički posve tuđ tlu na koje je zagazio – to je Turčin, neprijatelj kršćanstva, intervent na slavenskome prostoru. Kod Ševčenka je prisutan sličan model: neprijatelj je došao u njemu tuđu sredinu i tlači domoroce na njemu tuđoj zemlji. Međutim, krvnik je kod Ševčenka – kršćanin, pravoslavac, Slaven: to je Rusija kao zločinac, prikazan u širokom spektru izražaja zločina.

Oba pisca duboko se suživljavaju sa sudbinom čovjeka, naroda s drugoga prostora, slikajući ih kao hrabre borce, dostojne štovanja, istinite heroje koji se sučeljuju s krvnikom. Razlika je u tome da je kod Mažuranića taj lik tradicionalno negativan – Turčin je takvim oslikavan stoljećima u usmenoj književnosti i u pisanoj književnosti. Kod Ševčenka to je lik koji ni iz daleka u hrvatskoj, odnosno južnoslavenskoj sredini, pod višestoljetnom prijjetnjom Turskoga Carstva ne izgleda kao zločinac, već obrnuto – to je potencijalno lik osloboditelja, ideal slavenskoga brata, kršćanina i slično. Dakle, dva se pisca, nadahnuti srodnim plemenitim pobudama, opijevanjem slobodarskih težnji i slavljenjem junaštva određenoga naroda, bitno razlikuju u predodžbi negativnoga i pozitivnoga lika. Kod Mažuranića je pozitivan prostor kršćanstvo, u kojemu svoje mjesto ima i Rusija kao tradicionalno pozitivna figura balkanskoga folkloru koji varira tipologiju heroja-spasitelja. Jednu od kulminacija glorificiranja Rusije u hrvatskoj tradiciji kasnije će iskazati Strossmayer. Ševčenko prikazuje upravo kršćansku, slavensku prirodu tlačitelja ništa manje žestokoga u odnosu na turskoga osvajača, čime ruši balkanski mit o spasitelju. Ideja o Rusiji kao osvajaču drugih slavenskih naroda postupno će se formirati u hrvatskoj društvenoj svijesti tek od druge polovice 19. stoljeća, ali s velikim preprekama u oslobođenju od mitskih utopija.

Dakle, sustav sudionika događaja kod oba se pisca gradi na dva osnovna načela – kroz lik nasilnika i lik heroja koji se dostojno odupire nasilju. Međutim, kod Mažuranića su ta dva prostora ispunjena konkretnim figurama, što odgovara epskoj tradiciji. Ševčenko stvara posve nov sustav u kojem ne detaljizira sudionike. Kod njega su likovi izraženi alegorijski: na jednoj strani su žrtve predočene kroz simbole iz područja geografije, povijesti i mitologije (antički heroj, uz poneki etnografski detalj koji karakterizira narod). To su – Kavkaz kao planine i simbol neprihvatanja tuđinca, lik Prometeja kao patnika i neslomljivog otpora, Kavkasci koji nisu etnički obilježeni, već su »slavni vitezovi«. Pjesnik ne konkretizira borce, spominjući samo poneki detalj koji govori o njihovoj kavkaskoj pripadnosti – o Čečenima. Intervent također nije direktno imenovan, ali je obilato obilježen atributima s oštrim sarkazmom – službena velikodržavna ideologija, crkva, književnost prikazani su ocrtavanjem njihovih postulata – svesrdnoga pravdanja carizma.

Humanistički patos izričito zbližava ukrajinskoga i hrvatskoga pisca. Oni se suživljavaju s potlačenima, koji su izvan njihove domovine – Hrvatske ili Ukrajine, ali su solidarni, srodni s njima. Razlika je u tome što se Mažuranić solidarizira s

etnički i vjerski srodnim slavenskim, kršćanskim etnosom kakvi su Crnogorci. Za Ševčenka etnički, religijski čimbenik nije značajan – pjesnik slavi otpor zlu kakav Rusiji pružaju hrabri Čečeni koji su etnički i vjeroispovjedno daleki ukrajinskom piscu. Međutim, za njega nema značaja ono što je na Balkanu trajno aktualno – religijska, etnička konfrontacija, odnosno solidarnost. Čečensko je pučanstvo posve drukčijih obilježja glede kršćanstva: to je kavkaski narod muslimanske vjere koju pjesnik i ne spominje, nego ismijava pravoslavlje kao službenu ideologiju osvajača. Za Ševčenka je važno da su Čečeni narod koji se našao na udaru agresora sa svim atributima »svetosti« za južnoslavenskoga recipijenta: tiranin je kršćanin i slavenskoga je roda. Dakle, ukrajinski pjesnik nije opterećen mitom o etničkoj i vjerskoj srodnosti kao nužnome idealu spasitelja. Za njega je zlo – samo nasilje nad drugim narodom u čiju kuću ulazi krvnik kršćansko-slavenskoga podrijetla. Taj narod pati, što je naglašeno likom *Prometeja* kojega ključa *Orao* koji aludira na grb Ruskoga Carstva.

Ideologem slavizma kao slavenskoga zajedništva, aktualan u južnoslavenskoj sredini, implicitno je izražen kod Mažuranića a posve je odsutan kod Ševčenka, što ne znači da su ukrajinskom romantizmu tuđe ideje slavenskoga solidariziranja. Mažuranić obraćanjem junaštvu Crnogoraca misao upravlja također (ako ne ponajprije) na slobodu vlastite zemlje. Upravo sudbina domovine inspirirala je hrvatske mislioce i pjesnike da traže rješenje i stvore mit o zajedništvu – od općeslavenskoga do općeeuropskoga, čime je obilježena sudbina brojnih hrvatskih intelektualaca – od Križanića nadalje. U tome leže korijeni jedne od rasprostranjenijih utopija u hrvatskoj političkoj i književnoj misli – hrvatskoga slavizma. Ukrajinska književnost doba Ševčenka također živi sa slavenskom idejom, ali posve drukčijom u odnosu na rusko slavenofilstvo, zastupajući ideju ravnopravnosti slavenskih naroda. Taj ideologem je snažno izražen u svjetonazoru Ćirilo-metodskoga bratstva kojemu je bio blizak i Ševčenko, a s razotkrivanjem kojeg 1847. godine članovi te političke udruge doživljuju pogrom od strane ruske žandarmerije. Idejne predodžbe tog Bratstva nastajale su u neposrednim vezama s poljskom ideologijom otpora ruskome carizmu. Poimanje slavenstva kao zajednice ravnopravnih kršćanskih naroda povezuje ukrajinski, poljski i hrvatski slavizam iz doba romantizma. Međutim, treba istaći da i Ševčenko i Mažuranić u svojim poemama, govoreći o suprotstavljanju nasilju kao zlu, izbjegavaju ideologeme slavenstva. Tarasu Ševčenku je u prikazu zločina ruskoga carizma i nasilja nad narodima Kavkaza posve besmisleno apeliranje ideologema slavizma, jer upravo je nasilnik bio taj koji se rukovodio pojmom slavenofilstva kao opravdanjem nasilja. Atributi kojima ukrajinski i hrvatski pjesnici prikazuju tiranina karakteristični su za ideološku i etičku sredinu nasilnika. Oba pisca prikazuju likove tlačitelja ispunjene bahatošću, ohološću, a kod Ševčenka – i licemjerjem. Ukrajinski pisac prikazuje rusku ideološku propagandu sa sarkazmom, što je karakteristično i za Mažuranićevo oslikavanje Age. U tome su oba pisca bliski Byronu koji je ismijavao kolonijalnu politiku Engleske prema drugim narodima s nemilosrdnim sarkazmom.

Idejna poruka izražava se u faktoru smrti – hrvatski pjesnik upućuje na neminovnost kazne nad zločincem. Kod ukrajinskoga pjesnika motiv smrti također je izražen već u početku, ali ima posve drugi značaj. Ovdje je smrt izraz duboke tuge zbog pogibelji pjesnikovoga prijatelja Jakova de Bal'mena u kavkaskome ratu. On je poginuo besmisleno – ne za Ukrajinu – već za tuđe interese – za interese ruskoga društva, prikazanoga u širokom rasponu zla i licemjerja. Smrt kao posljedica zločina figurira i u prikazu stradanja potlačenih naroda na Kavkazu.

Spomenuti prijatelj je jedini konkretizirani lik kod Ševčenka. Mažuranić oslikava svoje sudionike jasnim potezima i daje niz određenih likova, karaktera, scena, prikazujući ih u povijesnom kontekstu kroz stilske osobine epske tradicije usmenoga i pisanoga podrijetla. Ševčenko ne stvara konkretne likove, njegov je cilj prikazati oblike zla kao složene strukture carskoga društva. Tako se nižu pojmovi – carizam, crkva, plemstvo, književnost i sve drugo što svesrdno pravda i slavi nasilje na Kavkazu. U stilskim osobinama hrvatski pjesnik je posve logično koristio i osobitosti usmene književnosti kao izraza tradicije, koje uključuje u norme romantizma. Kod Ševčenka, koji je izrastao iz usmene književnosti, u poemi *Kavkaz* folklor nije vidljiv: korištenje elemenata ukrajinske usmene književnosti bilo bi suvišno. Ako je Mažuranić »kažnjavao« tuđinca na vlastitome, slavenskome tlu, obraćanje usmenoj stilistici je posve logično, Ševčenko je govoreći o Rusima na Kavkazu isto tako logično izbjegavao ukrajinsku folklornu stilistiku. Također, u formi Mažuranić stvara konstrukciju srodnu nacionalnome epu s određenim pjevanjima, likovima, razvojem fabule, dok Ševčenko stvara kratku, dinamičnu formu u kojoj zgusnuto ocrta borbu naroda-Prometeja s Orлом kao krvnikom.

Mažuranić nastavlja snažnu nacionalnu tradiciju slavljenja otpora osmanskome prodiru u slavenski, kršćanski prostor. Ševčenko je u prikazu Kavkaza posve usamljen u svome vremenu i prostoru, dakle u granicama Ruskoga Carstva. Rusija je vodila neprekidne bitke za osvajanje Kavkaza, što se doživljavalo u ruskom društvu kao trijumf nacije, izraz nesalomljivosti ruskoga oružja te je imalo bezbroj pisaca hvalospjeva.⁷ Njezin je glavni predstavnik još u doba klasicizma Gavriil Deržavin, koji je redovito slavio sve vladare u neprekidnim dvorskim prevratima, a u svome repertoaru posjedovao je i ode u čast osvajača Kavkaza. Ruska književnost varira stilske izražaje koji se svode na glorificiranje carističke kolonijalne politike na Kavkazu. Ruski su romantičari bez zazora imenovali gorštace kao divlje zvijeri (rus. *hiščnik*) i ponajviše su prikazivali autohtono stanovništvo kao razbojнике koji se motaju u planinama (*ryskaet v gorah voinstvennyj razboj*). Autohtono stanovništvo je oslikano kao surovo, nemilosrdno, žestoko, okrutno, što se odnosi i na njihov mentalitet i na njihov svjetonazor. Romantizam je ruskoj književnosti o Kavkazu donio herojiziranje nasilja. Proslavljani su likovi postali brojni carski konkvistadori koji su nasiljem i represijom izazivali užas i strah kod

⁷ Иван Дзюба. »Застукали сердешну волю...« (*Шевченків »Кавказ« на тлі непроминального минулого*). Сучасність, 1995., березень 3.

lokalnoga stanovništva. Pjesnik Vasilij Žukovskij, slaveći rusku snagu koja je osvojila Varšavu, spominje i »predivan plijen« osvojenih kavkaskih planina.

Prvi čovjek ruskoga pjesništva Aleksandr Puškin ushićeno je opjevao ruski mač koji je pokorio kavkaskе narode i nadao se da će oni odsada biti smireni i poslušni caru te prestati sa svojim borbama. U percepciji osvajačkih ratova protiv kavkaskih naroda prisutno je zanimanje za narode koji su pokoreni – to su bili Ukrajinci, Poljaci, kavkaski gorštaci, krimski Tatari, koje Puškin doživljava s romantizmu karakterističnom znatiželjom prema egzotičnim narodima. U spomenutoj poemi *Poltava* pjesnik se obraća liku ukrajinskoga get'mana Mazepe popularnom u europskome romantizmu, koji se suočio s ruskim carem Petrom. Pjesnik se prema get'manu koji je imao hrabrost ustati u ime nacionalnih interesa Ukrajine postavlja čak s razumijevanjem. Međutim, bez obzira na određeno prihvaćanje slobodarskih težnji ukrajinskoga naroda, autor poeme je u potpunosti na strani ekspanzionizma; njegovo je djelo politički tendenciozno, prožeto je ideološkim stavovima velikodržavnih povjesničara koji su glorificirali ekspanzionizam carizma. Slično je u njegovim djelima o Kavkazu, gdje je uz romantizirani prikaz gorštaka njihovo tumačenje prožeto apologijom carističke ideologije, kao nužne podređenosti tih naroda osvajačima. U stavu prema Poljacima ruski pjesnik je s jedne strane izražavao poštovanje prema poljskoj kulturi, divio se mladom Mickiewiczu, a s druge je strane poricao pravo toga naroda na političku samostalnost. U odama pisac slavi nasilje nad poljskim otporom carizmu, čime je izražavao velikodržavno rodoljublje. Čak su i ruski ideolozi, daleko od tolerancije prema oslobodilačkom otporu velikodržavnoj ekspanziji, priznavali da je pisac izražavao tipičan panrusizam u doživljavanju neruskih naroda, bez obzira na to jesu li Slaveni ili nisu, ne dopuštajući ni pomisli da Slaveni supostoje kao ravnopravni narodi. Puškinu su ti narodi ponajprije zanimljivi ne s političkoga gledišta već kao romantičarski privlačan egzotizam, koji neminovno mora biti podređen ruskoj kruni, a upravo takvi su kavkaski narodi. U putopisima i ciklusu pjesama, nastalima prigodom putovanja 1829. g. na Kavkaz, pisac izražava ambivalentan pogled – od spremnosti drukčijega stava prema koloniziranju Kavkaza do nespremnosti priznavanja prava tih naroda na neovisnost.⁸ Poznato djelo *Kavkaski zarobljenik*, uz romantizam, ipak je ispunjeno osjećanjima velikodržavnoga ponosa i patetike zbog čega nije ni slučajno da pisca počesto nazivaju »pjesnikom slobode i imperija«.⁹

Mihail Ljermontov, koji je i sâm bio sudionik kavkaskih ratova i prognan od strane carizma, prikazuje bezbrojnu vojsku koja je krenula na osvajanje Kavkaza, predstavljajući to kao svršen čin. Aleksej Homjakov, poznati teoretičar ruskoga

⁸ Євген Нахлік. Доля – Los – Судьба. *Шевченко і польські та російські романтики*. Львів, 2003., с. 230-240.

⁹ Федотов Г. *Певец империи и свободы: Пушкин в русской философской критике. Конец XIX – первая половина XX вв.* Издательство »Книга«. Москва. 1990., с. 361-362. Цуциев А. А. »Русские и кавказцы: очерк не зеркальной неприязни« // URL: <http://www.iriston.com/nogbon/news.php?newsid=925>

slavenofilstva i glorifikator pravoslavlja kao pravedne vjere koja nosi progres *divljim azijskim narodima*, s radošću govori o konačnom slomu čečenskoga predvodnika Šamilja koji je dugo predstavljao prepreku »našoj vojsci« koja je nosila napredak u te »bolje« (u smislu prirodnih ljepota) zemlje pripojene Rusiji. Takva svojevrsna »svjetonazorska štafeta« prenosi se neprekidno u idućim razdobljima, uz brojna memoarska djela sudionika osvajanja, koji se hvale ostvarenim kaznenim podvizima nad »divljim narodima« Kavkaza, sa zapanjujućom žestinom u stavu prema tim narodima. Cijelo to društvo svesrdno pravda i slavi nasilje na Kavkazu izražavajući solidarnost s carskom politikom.

Ševčenkovijska poema *Kavkaz* predstavlja posve drukčiju viziju koloniziranja Kavkaza, suprotnu ruskoj književnoj tradiciji. Time se ukrajinska književnost bitno razlikuje od ruske snažnim kontradiskursom imperijalizmu. U usporedbi s ruskim stavovima, ukrajinski pjesnik nastupa kao disident koji je jedini s prostora podređenih naroda istupio s posve suprotnim pogledima. U tome je Ševčenko imao sugovornika, istomišljenika i suvremenika – Adama Mickiewicza koji se posvetio, posebice u emigraciji, ideji rušenja ruskoga carizma kao »apsolutnoga Zla, antikršćanske tvorevine, pozvane srušiti kršćanski svijet«. ¹⁰ Poljski pjesnik je govorio ne samo o svome narodu koji nastupa kao plemenita žrtva i koja će doživjeti uskrnuće, već i o drugima koji su žrtve carizma – Litvancima i Ukrajincima koji svojim stradanjem štite od ruske invazije – kršćansku Europu.

Takva eshatološka vizija triju navedenih naroda koji brane europsku civilizaciju od zla, podudara se s uvjerenjima Mažuranića koji snažno razvija temu obrane europskoga kršćanstva od osmanlijske invazije, gdje su branitelji prikazani kao žrtve (*Harač*), ali gdje je pobjeda nad zlom neminovna (smrt nasilnika). U tome odjekuje zajednička misao pjesnika koji osuđuju osvajača – osmanskoga ili ruskoga, inspirirani vjerom u pozvanost svojih naroda u obrani europskih vrijednosti.

Treba istaći da su uvjerenja Tarasa Ševčenka u svezi s ruskim osvajanjem Kavkaza kao zla i njegova snažna obrana potlačenih naroda i solidariziranje s njima trajno bila prešućivana i potiskivana u ruskoj sredini – službenoj i znanstvenoj. Carski sistem ga je težio prikazati kao opasnoga pobunjenika iz provincije kakvom je bila predstavljana Malorusija. Pjesnik se već 1847. i 1848. našao pod pritiskom – od strane samoga cara i žandarmerije – ispočetka zatočen u Peterburgu, zatim poslan u vojsku u azijske predjele – sa zabranom »pisanja i slikanja«, dakle onoga što je Ševčenku bilo dano od Boga. U tom statusu Ševčenko se našao u najtežem stanju u odnosu na druge poete romantizma: Puškin je pao u carsku nemilost, ali je bio izoliran kratko vrijeme, Mickiewicz se našao u emigraciji. Mažuranić je bio u zaštićenom položaju a bio je i politički usmjeren glede zemalja pod turskom represijom. Poljska je neprekidno odgovarala na rusko koloniziranje ustancima 1794. i 1830. – 1831. godine, dok je Mažuranićeva Hrvatska uz neprekidnu borbu

¹⁰ Оксана Пахльовська, Римський університет La Sapienza. »Тарас Шевченко – письменник ХХІ століття«.

ostvarivala svoja prava u sklopu monarhije. Za razliku od ovih slavenskih naroda, ukrajinsko stanje se pogoršavalo u idućim desetljećima: Ševčenko je sa smrću cara dobio dozvolu za povratak, ali uskoro umire, ostavivši iza sebe konkretne pojmove – Ukrajinu, njezin jezik i političku ideju neovisnosti. Međutim, carska je administracija neprekidno provodila represivnu politiku prema tim vrednotama – od zabrane jezika i imena Ukrajina 1683. g., službenim definiranjem jezika toga naroda kao *narječja* koje koristi neuko pučanstvo, tvrdeći da je to u biti isti ruski jezik, samo pokvaren pod utjecajem Poljske.¹¹ Represivna politika prema ukrajinskom jeziku nije se smanjivala u slijedećim epohama.¹²

Bez obzira na izričito težak položaj zemlje i naroda, Ukrajina je dobila u Ševčenku vizionara koji predskazuje pad toga carstva, poglavito u poemi *San* (1844.). Koncept neminovne propasti tiranije ujedinjuje ukrajinskoga, poljskoga i hrvatskoga pjesnika. U svojim djelima oni su izrazili nepokolebljivo uvjerenje u sigurnu smrt imperija, autokratske vlasti uobličene kod Ševčenka i Mickiewicza u carističkoj Rusiji, kod Mažuranića u Osmanskom Imperiju. Međutim, ako su hrvatski i poljski pjesnik vidjeli u propasti carizma obranu kršćanskih vrijednosti, Ševčenko je poemom *Kavkaz* proširio granice rušenja zla daleko izvan kršćanskoga svijeta. Kavkaz kao središte Prometeja predstavlja metaforičko uobličavanje intervencije zla sličnoga bez obzira na vjeru ili etničku pripadnost. Mažuranić je ispunjen idejom snage kršćanskoga svijeta u borbi protiv osmanskoga osvajanja, Mickiewicz apelira na zapadnoeuropske vrijednosti u otporu ruskom barbarizmu, Ševčenko-pravoslavac ne razlikuje svoje pravoslavlje od muslimanskih naroda Kavkaza, za njega je cijeli taj prostor – »ponajprije – simbolično i geokulturno zajedništvo slobodoljubivih naroda koji stoljećima vode borbu protiv pokušaja Rusije da ih zarobi«. ¹³ Ali sva su tri pjesnika ujedinjena u zajedništvu otpora imperijskom zlu. Ujedinjeni su time da svoje težnje i vizije oslobođenja prenose na druge narode koji su neposredno izvan njihova rodnog prostora. Kod Mickiewicza ta je ideja izražena u poznatoj izreci: *Za Wasza wolnosc a nasza* (za vašu i našu slobodu) gdje je pojam *naše slobode* nemoguć bez *vaše slobode*.

Pjesnici su bili ujedinjeni u zajedništvu osude velikodržavnoga nasilja, u izrazu nacionalne vizije oslobođenja, u humanističkom stavu, prenoseći svoje ideje na druge narode koji su izvan njihova rodnog prostora, ali su u sličnom položaju otpora zlu. Na određenu zakonitost nastanka takve analogije upućuju i poeme Ševčenka i Mažuranića. Stvarajući na različitim prostorima, ne poznajući se osobno, oni su bili bliski ne samo generacijski, već i smjerom mišljenja, etičkom, idejnom srodnošću, izraženom kroz poeme, nastale u ukrajinskom i hrvatskom slučaju gotovo istovremeno. Mažuranić je nastavljao bogatu nacionalnu tradiciju

¹¹ В. Панібудьласка (ured.). *Національні процеси в Україні. Історія і сучасність. Документи і матеріали*. 2 тт. Том 2. – Київ: Вища школа, 1997. – с. 260-261.

¹² O tome: Jevgenij Paščenko. *Ukrajinsko-hrvatske književne poredbe*, 2010., str. 43-48.

¹³ Оксана Пахльовська, isto.

epa, Ševčenko je stvarao nove forme, uključujući se u zajednički prostor od ukrajinskoga do engleskoga romantizma i prezentirajući nacionalnu varijantu poeme kao političkoga izražaja. Poredbeno proučavanje poeme od Mažuranića, Ševčenka, Mickiewicza do Byrona i drugih pjesnika istoga razdoblja, srodnih idejnih usmjerenja i žanra koji postaje svojevrsnom političkom tribinom, upućuje na njihovu tipološku srodnost, a spomenuta tipologija žanra kao i ukrajinska, hrvatska i poljska književnost romantizma, uz njihove nacionalne osobitosti, nastupaju kao sastavni dio europskoga književnog konteksta.

LITERATURA

- George Grabowicz. *The Poet as Mythmaker: A Study of Symbolic Meaning in Taras Sevcenko*. – Cambridge (Mass.): Ukrainian Research Institute of Harvard University, 1982. (Ukr. transl.: Г. Грабович. *Поет як міфотворець. Семантика символів у творчості Тараса Шевченка*. – Київ: Критика, 1998. [2 вид.]); Г. Грабович. *Шевченко, якого не знаємо*. – Київ: Критика, 2000.
- Maria Janion. *Do Europy tak, ale razem z naszymi umarłymi*. – Warszawa: Sic!, 2000. – str. 22-25.
- Maria Janion. *Niesamowita Słowiańszczyzna: fantazmaty literatury*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2007.
- Maria Janion. *Prace wybrane*, t. 1-5, pod red. Małgorzaty Czerwińskiej, Universitas, Kraków, 2000.-2002.: t. 1 Gorączka romantyczna, 2000.; t. 2 Tragizm, historia, prywatność, 2000.; t. 3 Zło i fantazmaty, 2001.; t. 4 Romantyzm i jego media, 2001.; t. 5 Biografie romantyczne, 2002.
- Stefan Kozak. »‘Knyhy bytija ukrajins’koho narodu’ Mykoly Kostomarowa i ‘Ksiegi narodu i pielgrzymstwa polskiego’ Adama Mickiewicza«. – *Slavia Orientalis* (1973.), XXII, n. 2; Id., *U zrodzel Romantyzmu i nowozytniej mysli społecznej na Ukrainie*. – Wrocław: Ossolineum, 1978.; Id., *Ukraincy spiskowcy i mesjanisci Bractwa Cyryla i Metodego*. – Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax, 1990.; Id., *Polacy i Ukraińcy. W kregu mysli i kultury pogranicza. Epoka romantyzmu*, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2005.
- Georg Lucky. *Young Ukraine: the Brotherhood of Saints Cyril and Methodius in Kiev, 1845-1847*. – Ottawa: University of Ottawa Press, 1991.
- Jevgenij Paščenko. *Slavist i imperiji. Vatroslav Jagić između Galicije, Malorusije i Ukrajine*. Zagreb: Udruga hrvatskih ukrajinista, 2010.
- Jevgenij Paščenko. *Ukrajinsko-hrvatske književne poredbe*. Split: Književni krug, 2010.

- Ewa M. Thompson. *Imperial Knowledge. Russian Literature and Colonialism (Contributions to the Study of World Literature)*. Westport: Greenwood Press, 2000. 239 pp. Ukrajinско izdanje: Ева М. Томпсон. *Трубадури імперії. Російська література і колоніалізм*. Київ: основи, 2008., str. 31.
- Марія Бутич, І. Глизь, О. Франко (упорядн.). *Кирило-Мефодіївське товариство*. 3 тт. – Київ: Наукова думка, 1990.
- Виктор Владимирович Виноградов. *Очерки по истории русского литературного языка XVII—XIX вв.*: Учебник. – 3-е изд. М.: Высшая школа, 1982.; također: https://www.google.hr/?gfe_rd=cr&ei=m6wzVIaHLcek8wFR5ICACg#
- Іван Дзюба. »Застукали сердешну волю...« (*Шевченків »Кавказ« на тлі непроминального минулого*). Сучасність, 1995., березень 3.
- Іван Дзюба. *Тарас Шевченко. Життя і творчість*. – Київ: Видавничий дім »Києво-Могилянська академія«, 2006.
- Володимир Панібудьласка (ured.). *Національні процеси в Україні. Історія і сучасність. Документи і матеріали*. 2 тт. Том 2. – Київ: Вища школа, 1997. – С. 260-261.
- Оксана Пахльовська, Римський університет La Sapienza. »Тарас Шевченко – письменник ХХІ століття.« <http://incognita.day.kiev.ua/taras-shevchenko-pismennik-xxi-stolittya.html> День. Україна Incognita.
- Георгий Федотов. »Певец империи и свободы« Федотов Г. П. *Новый град*. Нью-Йорк, 1952. С. 243-268. Впервые: *Совр. записки*. Париж. 1937. Т. 63 Георгий Федотов. *Пушкин в русской философской критике. Конец XIX – первая половина XX вв.* Издательство »Книга«. Москва. 1990.

THE NARRATIVE POEM AS A POLITICAL STATEMENT:
MAŽURANIĆ AND TARAS SHEVCHENKO

S u m m a r y

The paper focuses on the genre of narrative poem of national liberation in the first half of the 19th century. Without having known each other, a number of writers of the time created poems similar in content, as can be seen from the epic works of Shevchenko and Mažuranić, which follow the general tendencies of European Romanticism. Continuing and developing their respective national traditions, both poets, almost simultaneously, created original works that fit well within the corpus of political narrative poems of European Romanticism. Taras Shevchenko's contribution is especially noteworthy because he was the only poet from the territory of the Russian Empire who condemned the colonial policy in the Caucasus and the violence against Caucasian peoples. The Ukrainian and the Croatian writer share a similar humanist message, which indicates there are certain analogies in the development of the Ukrainian and Croatian Romantic narrative poem.

Keywords: Caucasus region, Poltava, Mažuranić, Shevchenko, Pushkin, Mickiewicz, narrative poem